

CZU: 343.1

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2025.2\(73\).02](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2025.2(73).02)

CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ: DOCTRINA „FRUCTUL POMULUI OTRĂVIT” ȘI PROBELE DERIVATE

Svetlana LEONTIEVA,
doctorandă USM, absolventă INJ
<https://orcid.org/0009-0005-2481-533X>

SUMAR

Regimul juridic al probelor în procesul penal este esențial pentru un proces echitabil. Acest articol analizează aspectele legate de admisibilitatea probelor derivate în procesul penal, atunci când proba originală a fost obținută ilegal. A fost examinată evoluția normativă a art. 94 din Codul de procedură penală, în special introducerea alineatului (5), care consacră excluderea probelor derivate, cu excepția celor care se întemeiază pe o sursă independentă sau care ar fi fost inevitabil descoperite. Studiul oferă o analiză comparativă cu jurisprudența americană și a CtEDO, reliefând implicațiile admiterii sau excluderii probelor derivate asupra echității procesului penal. Sunt analizate condițiile aplicării excepțiilor și limitele discreției judiciare, subliniindu-se importanța respectării acestor reguli pentru protecția drepturilor fundamentale.

Cuvinte-cheie: probe derivate, „fructul pomului otrăvit”, inadmisibilitatea probelor, excluderea probelor, sursă independentă, descoperire inevitabilă, discreția judiciară.

Aspecte introductive

Procesul penal are ca obiectiv principal stabilirea vinovăției sau a nevinovăției unei persoane. În cadrul procesului penal modern, această finalitate este urmărită prin administrarea probelor referitoare la faptele pretins comise. În acest context, se ridică întrebări esențiale privind natura și admisibilitatea probelor: ce informații pot fi folosite în calitate de probe pentru a elucida circumstanțele unor fapte infracționale?; oare pot fi utilizate orice tipuri de probe pentru realizarea acestui scop?

Așadar, în cadrul prevederilor oricărui Cod de procedură penală, normele care stabilesc regimul probelor și mijloacelor de probă prezintă o deosebită importanță, întrucât prin intermediul acestora se asigură rezolvarea celei mai importante părți a procesului – implicit, a hotărârii judecătorești, a soluției finale ce pune capăt procedurii declanșate – și anu-

CRIMINAL PROCEDURE CODE: THE “FRUIT OF THE POISONOUS TREE” DOCTRINE AND DERIVATIVE EVIDENCE

SUMMARY

The legal framework governing evidence in criminal proceedings plays a vital role in safeguarding the right to a fair trial. This article explores the admissibility of derivative evidence when the original evidence has been obtained unlawfully. It traces the legislative development of Article 94 of the Criminal Procedure Code, with particular focus on the introduction of paragraph (5), which explicitly provides for the exclusion of derivative evidence – except where it stems from an independent source or would have been inevitably discovered. The study offers a comparative perspective, drawing on both U.S. case law and the jurisprudence of the European Court of Human Rights, to assess the impact that admitting or excluding such evidence can have on the fairness of criminal proceedings. It further examines the conditions under which exceptions may apply and the scope of judicial discretion, underscoring the importance of consistent application of these rules in protecting fundamental rights.

Key-words: derivative evidence, fruit of the poisonous tree, inadmissibility of evidence, exclusion of evidence, independent source, inevitable discovery, judicial discretion.

me stabilirea realității și conținutului evenimentului petrecut, ce face obiectul cauzei [5, p. 131].

O parte semnificativă a normelor procesului penal vizează reglementarea administrării probelor, întrucât de calitatea, legalitatea și relevanța acestora depinde aflarea adevărului în cauză. Din acest motiv, aspectelor ce țin de probatoriu li se acordă o atenție deosebită atât în doctrină, cât și în jurisprudență. Controverse substanțiale apar frecvent, atât în plan doctrinar, cât și în practica judiciară, în special atunci când este invocată inadmisibilitatea probelor administrate de organele de urmărire penală [2, p. 337] și intervine necesitatea aplicării instituției excluderii probelor. Aceasta poate fi definită ca instituție juridică prin care sunt înlăturate din proces mijloacele de probă obținute cu încălcarea principiilor legalității sau loialității procesuale,

ele devenind inaplicabile în stabilirea situației de fapt și neputând fundamenta soluția instanței.

Aplicarea regulilor de excludere a probelor nu vizează exclusiv situațiile în care probele sunt obținute în mod direct prin mijloace ilegale, dar se extinde și asupra probelor obținute indirect, cunoscute în literatura de specialitate cu denumirea de *probe derivate*, *probe secundare*, *doctrina „efectului la distanță”* sau *doctrina „fructului pomului otrăvit”*, ce are ca obiect înlăturarea mijloacelor de probă care au fost administrate aparent în conformitate cu legea, dar care sunt derivate din probe obținute în mod nelegal. În multe cazuri, decizia privind admiterea sau excluderea probelor derivate are efectul practic de a determina rezultatul unui proces.

Specificăm că, pe de o parte, excluderea probelor derivate – adesea concludente și credibile – din cadrul unui proces penal poate afecta eficiența justiției. Nu se poate nega interesul legitim al societății, al victimelor și al familiilor acestora în identificarea și sancționarea autorilor infracțiunilor. Pe de altă parte, dreptul inculpatului la un proces echitabil trebuie să fie pe deplin garantat, fiind un pilon fundamental al statului de drept.

În echilibrul delicat între necesitatea protecției drepturilor individuale și imperativul apărării ordinii publice devine evident că regimul probelor derivate și maniera în care instanțele le evaluează admisibilitatea capătă o importanță esențială, care nu poate fi subestimată. Astfel, *scopul* prezentului articol este de a analiza regimul juridic al probelor derivate prin prisma Codului de procedură penală al Republicii Moldova, cu accent pe aplicarea regulilor excluderii acestora, precum și pe analiza excepțiilor care permit rămânerea probelor derivate din probe obținute în mod nelegal în contextul juridic național.

Originea doctrinei „fructul pomului otrăvit”

„Fructul pomului otrăvit” este o metaforă juridică născută și dezvoltată prin jurisprudența instanțelor din Statele Unite ale Americii. Rațiunea din spatele metaforei este evidentă: dacă sursa probei (pomul) este ilegală, adică contaminată, atunci orice derivă din ea (fructul) are aceeași viciere.

Jurisprudența americană a dat eficiență doctrinei „fructul pomului otrăvit” în cauza *Silverthorne Lumber Co. v. United States*, în care Curtea Supremă a Statelor Unite a anulat o citație emisă pe baza unor informații obținute în urma unei percheziții ilegale [15, p. 84]. Ca o „figură de stil” această expresie a fost introdusă de Curtea Supremă în anul 1939 pentru a explica consecințele procesuale ale practicilor polițienești neconstituționale [16, p. 54].

Atât regula excluderii în general cât și doctrina „fructul pomului otrăvit” au generat numeroase controverse în sistemul juridic american. Oponenții

acestei doctrine susțin că aplicarea ei conduce, în anumite situații, la eliberarea persoanelor vinovate din motive ce țin de erori procedurale minore. Criticile la adresa acestei reguli s-au intensificat, în special, în deceniul 1960-1970, perioadă marcată de o creștere accentuată a criminalității. În acest context, s-a formulat ideea că eliberarea unei persoane vinovate poate produce un impact negativ asupra societății mai mare decât avantajul obținut prin sancționarea abaterilor comise de autorități în procesul de investigare. În schimb, susținătorii regulii afirmă că aceste aspecte procedurale reflectă, de fapt, drepturi fundamentale câștigate cu sacrificii istorice semnificative [8, p. 190-191].

Totuși, deși era considerată de unii „metaforă uzată de timp” acum o jumătate de secol, această expresie „celebră”, „fericit aleasă”, „poetică” generează astăzi peste 35.000 de rezultate atunci când este căutată în baza de date *Westlaw* [16, p. 54].

Având în vedere că, potrivit criticilor, doctrina „fructul pomului otrăvit” poate deveni, uneori, catastrofală, întrucât conduce la excluderea unor probe credibile, relevante și vitale, ceea ce poate avea ca rezultat nepedepsirea vinovaților [8, p. 190], jurisprudența americană a dezvoltat trei excepții de la doctrina „fructul pomului otrăvit”, care permit admiterea probelor viciate, în anumite condiții:

- a) Proba derivată din probe administrate ilegal nu este exclusă, dacă legătura de cauzalitate dintre aceasta și probele inițiale este marginală, atenuată într-o măsură care disipează caracterul nelegal al obținerii inițiale (cauza *Wong Sun vs. United States*). Pentru a stabili cât de mult s-a atenuat legătura de cauzalitate, literatura de specialitate americană a utilizat următoarele criterii: *perioada de timp scursă între nelegalitatea comisă de către organele poliției și obținerea probei derivate* [14, p. 1371]. Cu cât este mai mare această perioadă, cu atât există șanse mai mari ca legătura de cauzalitate să dispară. Cu cât există mai multe împrejurări care intervin în lanțul causal dintre ilegalitate și proba derivată, cu atât mai atenuată este legătura de cauzalitate; gravitatea ilegalității inițiale.
- b) Proba ulterioară nu este exclusă, dacă putea fi obținută legal din surse independente de proba inițial obținută în mod ilegal (cauza *United States vs. Crews*, *Segura vs. United States*, *Murray vs. United States*) [15, p. 87]. Aceasta implică faptul că organele de urmărire penală trebuie să producă suficiente probe din care să rezulte că proba ar fi fost, oricum, descoperită prin mijloace legale, chiar și atunci când se admite existența unei acțiuni nelegale sau neleale, cu privire la care se susține că nu putea împiedica inevitabilitatea descoperirii probei. Astfel, în situația în care acuzarea dovedește în mod rezonabil că probele ar fi fost, în cele din

urmă, descoperite prin mijloace licite, rațiunea de descurajare a organelor investigative devine atât de nesemnificativă încât probele trebuie păstrate [14, p. 1372].

- c) Doctrina descoperirii inevitabile, potrivit căreia proba ulterioară, chiar dacă a fost obținută prin exploatarea probei inițiale nelegale, este menținută dacă ar fi fost, oricum, descoperită prin mijloace legale (*People vs. Fitzpatrick, State vs. Miller*) [15, p. 90].

Astfel, observăm că această doctrină a depășit sfera unei simple metafore, dobândind o funcție normativă clară, cu aplicabilitate directă în excluderea probelor derivate din surse ilegale. Ulterior, principiile sale fundamentale au fost preluate și adaptate de către statele cu sisteme de drept continental, inclusiv de Republica Moldova.

Reflectarea doctrinei „fructul pomului otrăvit” în Codul de procedură penală al Republicii Moldova

În redacția sa inițială, Codul de procedură penală, intrat în vigoare la 12.03.2003, a consacrat în art. 94 alineatul (1) dispoziții referitoare la datele care nu pot fi admise ca probe. Aceste prevederi vizau exclusiv inadmisibilitatea probelor directe, fără a oferi clarificări privind regimul juridic al probelor derivate din ele. În acest context, regula excluderii instituită de articolul 94 a fost supusă unor critici în cadrul procesului de expertizare a Codului de procedură penală. În primul rând, critica a ținut de obiecții privind absența oricărui indiciu de doctrină despre „fructul pomului otrăvit” [3, p. 93], ceea ce genera incertitudini cu privire la soarta probelor derivate obținute prin mijloace nelegale.

Ca urmare, doctrina „fructul pomului otrăvit” a fost încorporată în Codul de procedură penală prin adoptarea Legii nr. 264-XVI din 28.07.2006, prin care art. 94, care reglementează datele neadmise ca probe, a fost completat cu alineatul (5), cu următorul cuprins: *„Prevederile alin. (1)-(4) se aplică în mod corespunzător și probelor obținute în temeiul probelor menționate la alin. (1)-(4), cu excepția cazului în care probele derivate se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost descoperite inevitabil”* [6, pct. 23].

Potrivit literaturii de specialitate autohtone, alin. (5) al art. 94 din Codul de procedură penală abordează o problemă destul de importantă și controversată în aspect practic – admisibilitatea probelor derivate de la o probă inadmisibilă. În mod firesc, proba derivată este, la rândul ei, inadmisibilă [2, p. 337]. Astfel, introducerea acestei norme în Codul de procedură penală implică faptul că, dacă probele inițiale au fost obținute ilegal și trebuie excluse, atunci și probele derivate trebuie excluse. În aspectul dreptului procesual penal național doctrina „fructul pomului otrăvit” este

aplicabilă în corespundere cu principiul legalității și loialității probelor, prin regula excluderii probelor, promovată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului [3, p. 112].

În procesul penal național probele derivate din probe obținute ilegal sunt excluse din dosar, dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții: în primul rând, proba derivată trebuie să rezulte direct dintr-o probă administrată cu încălcarea dispozițiilor legale, existând o legătură directă între cele două; în al doilea rând, proba derivată nu ar fi putut fi obținută pe altă cale legală. A doua condiție este considerată îndeplinită, dacă nu există nicio posibilitate reală de a obține proba prin alte mijloace legale. Totodată, dacă proba este derivată și se află în legătură directă cu proba obținută nelegal, însă aceasta putea fi obținută și prin intermediul altor mijloace de probă, atunci proba derivată nu va fi exclusă, fiind admisibilă [8, p. 247].

În același timp, în literatura de specialitate se observă că aplicarea teoriei efectului la distanță este condiționată de producerea unei vătămări, iar aprecierea vătămării trebuie să se facă prin raportare la regulile dezvoltate de jurisprudența CtEDO pentru a putea fi conciliat interesul individual al acuzatului cu interesul societății [7, p. 492].

Specificăm că alin. (5) al art. 94 din Codul de procedură penală a reușit să reflecte și excepțiile de la regula excluderii probelor derivate. Totuși, constatăm că din cele trei doctrine dezvoltate în jurisprudența SUA, care stabilesc excepții de la doctrina „fructul pomului otrăvit”, în Codul de procedură penală au fost incorporate doar două. Acestea sunt: doctrina sursei independente (*probele derivate se bazează pe o sursă independentă*) și doctrina descoperirii inevitabile. Justificarea rațiunilor legiuitorului autohton poate fi dedusă din faptul că cele mai mari critici în literatură de specialitate occidentală, în special a Statelor Unite, sunt exprimate anume în privința doctrinei atenuării. În acest sens, autorii susțin că doctrina atenuării trebuie privită cu mult mai multă prudență în dreptul intern, întrucât implică, între altele, posibilitatea descoperirii probei derivate din alte surse, iar nu inevitabilitatea descoperirii acesteia; or, în acest caz, cred că prezintă relevanță, în principal, natura dreptului încălcat și efectul pe care această violare îl produce asupra evaluării echitabilității procedurii, și numai, în subsidiar, evaluarea celorlalte probe administrate ori a bunei sau relei credibilități a organelor judiciare în activitatea de strângere a probelor, respectiv a caracterului sistematic sau accidental al nelegalității reținute în cauză [14, p. 1372].

Stabilirea inadmisibilității unei probe atrage, în mod automat, o prezumție de nelegalitate și asupra altor probe ale acuzării. Această prezumție intervine în special atunci când probele respective sunt

juridic dependente, adică derivate din proba inițial viciată, fiind obținute în mod direct din aceasta și nu ar fi putut fi dobândite prin mijloace independente sau legale. Ca urmare, în situația în care apărarea reușește să creeze o suspiciune rezonabilă [14, p. 1370] cu privire la faptul că o probă este derivată dintr-o probă obținută ilegal, aceasta din urmă trebuie exclusă de către procuror sau judecător (în dependența de faza procesului penal), cu excepția cazului în care acuzarea reușește să furnizeze argumente sau informații convingătoare care să infirme această prezumție de nelegalitate. Reieșind din prevederile art. 94 alin. (5) din Codul de procedură penală, acest lucru poate fi realizat prin invocarea doctrinei sursei independente sau a descoperirii inevitabile. În lipsa unor astfel de argumente, proba derivată va fi considerată viciată și, prin urmare, inadmisibilă.

Analizând excepțiile de la doctrina „fructul pomului otrăvit” prevăzute de Codul de procedură penală, putem susține opinia lui Udrioiu M., potrivit căreia, acestea vizează, în realitate, un singur element: lipsa unei veritabile cauzalități juridice între proba nelegal sau neloial administrată și proba derivată, care, nefiind de natură să conducă la afectarea echitabilității procesului (inclusiv în componenta referitoare la prezumția de nevinovăție), nu justifică excluderea probelor derivate, ca urmare a înlăturării prezumției de nelegalitate/neloialitate a acestora. Astfel, în urma răsturnării prezumției relative, probele se evidențiază ca fiind legal și loial administrate și urmează a fi menținute [14, p. 1373].

Există, însă, situații când excepțiile prevăzute de alin. (5) al art. 94 din Codul de procedură penală nu sunt aplicabile, fiind folosită excluderea automată a probelor derivate. Precizăm că excluderea automată presupune excluderea probei obținute ilegal, precum și a celor derivate din această probă, fără să aibă dreptul de a face aprecieri cu privire la oportunitatea excluderii probei prin raportare la circumstanțele cauzei. Acestea țin de cauzele în care au fost aplicate acte de tortură [2, p. 338]. Prin urmare, există o prezumție absolută de nelegalitate a probelor derivate, ceea ce conduce la excluderea acestora automat în situațiile în care nelegalitatea probei principale este rezultatul aplicării actelor de tortură, în conformitate cu prevederile art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Această prezumție irevocabilă este clar exprimată prin jurisprudența CtEDO, care, în conformitate cu prevederile art. 7 alin. (6) din Codul de procedură penală, este obligatorie pentru organele de urmărire penală, procurori și instanțele de judecată [1, art. 7].

Așadar, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că probele incriminatoare, atât sub forma declarațiilor cât și a probelor materiale,

obținute prin mijloace de tortură, nu trebuie niciodată folosite atunci când se decide despre vinovăția sau nevinovăția unei persoane, indiferent de valoarea probatorie a lor [10, § 167]. Aceasta se aplică nu doar probelor obținute de la persoana suspectată de comiterea infracțiunii, ci și probelor obținute de la alte persoane ca urmare a torturii, inclusiv în cazul în care tortura a fost aplicată de părți private [9, § 90]. Folosirea acestor probe va face ca întregul proces penal să fie considerat, în mod automat, inechitabil. Declarațiile obținute prin tortură sunt considerate „nesigure” [13, § 122] și prin utilizarea acestora instanțele legitimează „tipul de comportament moralmente reprobabil pe care autorii art. 3 din Convenție au dorit să-l interzică” [11, § 105]. Considerăm că acest principiu subliniază protecția absolută a drepturilor fundamentale ale individului, care nu poate fi încălcată nici prin intermediul unor probe derivate sau prin procese care ar putea părea, pe termen scurt, utile în identificarea adevărului.

Pentru a demonstra că în cauzele penale în care se regăsesc probele derivate din proba originală obținută prin tortură nu pot fi aplicate nici doctrina sursei independente, nici doctrina descoperirii inevitabile, un exemplu relevant este cauza *Levința v. Republica Moldova*, în care CtEDO a constatat că lovirea persoanei la tălpi constituie un tratament intenționat și poate fi considerat drept tortură veritabilă [12, § 71]. Ca urmare a supunerii lor la tortură, reclamantii au făcut mai multe declarații autoincriminatorii, prin care și-au recunoscut în întregime vinovăția în comiterea infracțiunilor de care au fost învinuiți. Curtea a subliniat că ei nu au avut vreun contact cu avocații lor și au făcut declarațiile inițiale fără a beneficia de consultanță juridică. S-a stabilit că declarațiile obținute de la reclamantii în astfel de circumstanțe, ca urmare a torturării lor, în timp ce au fost lipsiți de orice asistență din partea avocaților lor și confrunțați cu o lipsă totală de reacție din partea autorităților la plângerile avocaților lor, intră în categoria declarațiilor care nicodată nu trebuie să fie admise în procedurile penale, deoarece folosirea unor astfel de probe ar face aceste proceduri inechitabile în întregul lor, indiferent dacă instanțele de judecată s-au bazat și pe alte probe [12, § 104]. Simplul fapt că instanțele judecătorești naționale s-au bazat pe probe obținute ca urmare a aplicării torturii face ca procesul în întregime să fie inechitabil [12, § 106].

Ca urmare, probele obținute prin tortură sunt obligatoriu excluse, cu excepția cazului în care sunt folosite într-un alt dosar împotriva celui acuzat de comiterea torturii în conformitate cu art. 94 alin. (3) din Codul de procedură penală. Situația este mai puțin clară, fiind lăsată la discreția instanțelor naționale decizia privind excluderea probelor

obținute prin aplicarea tratamentelor inumane sau degradante – adică a celor care nu ating pragul de severitate al torturii, precum și a probelor derivate din acestea. Din analiza jurisprudenței CtEDO, putem observa că, de multe ori, Curtea nu solicită excluderea probelor materiale derivate – adică, „fructul pomului otrăvit” – atunci când acestea au rezultat din probe obținute prin aplicarea unor astfel de tratamente.

Excluderea probelor derivate a fost abordată de către CtEDO în renumita cauză *Gäfgen v. Germania*, care a implicat o condamnare bazată pe descoperirea unui cadavru, rezultatele autopsiei acestuia, precum și depistarea urmelor de cauciuc a automobilului inculpatului, după ce locația corpului a fost dezvăluită de Gäfgen în urma amenințărilor cu durere fizică din partea poliției. CtEDO a decis că probele nu trebuiau excluse, întrucât au fost utilizate doar într-o capacitate secundară, astfel rupându-se legătura cauzală între amenințările și probele obținute [10, §185]. Astfel, Curtea a concluzionat că, în circumstanțele specifice ale cauzei reclamantului, neexcluderea probelor materiale contestate, obținute în urma unei declarații extrase prin tratamente inumane, nu a avut un impact asupra condamnării și pedepsei reclamantului. Având în vedere că drepturile de apărare ale reclamantului și dreptul său de a nu se autoincrimina au fost, de asemenea, respectate, procesul său, în ansamblu, trebuie considerat echitabil [10, § 187].

Discreția judecătorilor în excluderea probelor derivate

Așadar, cu excepția celor descrise mai sus, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului nu oferă o linie clară privind obligația excluderii probelor derivate în scopul condamnării unei persoane. CtEDO adoptă o abordare contextuală, analizând circumstanțele fiecărui caz și recunoscând o marjă semnificativă de apreciere în favoarea instanțelor naționale. Această diversitate de abordări nu este surprinzătoare, având în vedere complexitatea circumstanțelor care pot însoți obținerea ilegală a probelor. Situațiile de fapt variază semnificativ în funcție de o serie de factori, printre care se numără gravitatea încălcării, natura și intensitatea ingerinței asupra drepturilor individuale, precum și intenționalitatea comportamentului autorităților. Astfel, conduita organelor de urmărire penală poate reflecta fie o eroare procedurală neintenționată, fie o încălcare deliberată a garanțiilor procesuale.

Reflectând asupra modului în care instanțele naționale apreciază necesitatea excluderii probelor derivate, se constată că în dreptul procesual penal național regimul acestora este reglementat în mod expres doar prin art. 94 alin. (5) din Codul de procedură penală. În absența unor norme suplimenta-

re, care să detalieze criteriile de apreciere a admisibilității probelor derivate, instanțele de judecată recurg la prevederile generale ale art. 101 alin. (1) și (2) din CPP, care consacră principiile generale privind aprecierea probelor.

Remarcăm, de asemenea, că în procedura penală națională nu este prevăzută procedura în camera preliminară. Prin urmare, problema excluderii probelor derivate urmează a fi soluționată la examinarea în fond a cauzei în cadrul cercetării judecătorești [4, p. 10]. În opinia noastră, absența unei proceduri distincte de evaluare a admisibilității probelor în cadrul procesului penal național îngreunează semnificativ analiza aspectelor legate de excluderea probelor derivate. Această lacună procedurală devine cu atât mai problematică în situațiile în care, potrivit listei probelor, proba derivată este examinată înaintea probei primare din care rezultă, ceea ce poate afecta eficiența evaluării legăturii cauzale dintre acestea.

Ca urmare, putem afirma că discreția judiciară se află în centrul abordării referitoare la probele derivate din probele primare obținute ilegal. Aceasta reprezintă capacitatea și libertatea judecătorului de a aprecia și decide, în limitele legii, asupra anumitor aspecte ale cauzei, în funcție de circumstanțele concrete ale speței și de principiile de drept aplicabile. În materia excluderii probelor derivate, această discreție se manifestă în mod particular, întrucât instanța este chemată să analizeze atât legalitatea mijlocului probator original cât și legătura de dependență dintre acesta și proba derivată, precum și caracterul inevitabil sau sursa independentă a noii probe.

Aplicarea discreției judiciare nu este absolută, ci este guvernată de principii fundamentale ale procesului echitabil, precum respectarea drepturilor procedurale ale părților, legalitatea procesului penal, egalitatea armelor, principiul contradictorialității, loialitatea administrării probelor și protecția împotriva arbitrariului. Astfel, judecătorul trebuie să efectueze o analiză detaliată a cauzalității între proba ilegală și cea derivată, să evalueze existența unor mijloace alternative de obținere a probei, dar și să țină cont de gravitatea încălcării procedurale și de efectul asupra drepturilor fundamentale ale inculpatului.

În contextul alin. (5) al art. 94 din Codul de procedură penală, discreția judiciară joacă un rol esențial în interpretarea și aplicarea excepțiilor, respectiv - situațiile în care proba derivată se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost inevitabil descoperită. Astfel, judecătorul nu se limitează la un control formal, ci realizează o apreciere contextuală, echilibrând exigențele procesului echitabil cu necesitatea aflării adevărului. Totodată, exercitarea discreției judiciare trebuie să fie motivată riguros, astfel încât soluția de admitere sau ex-

cludere a unei probe derivate să fie transparentă, verificabilă și supusă controlului în căile de atac, prevenind astfel posibile abuzuri sau interpretări arbitrare.

Concluzii

Analiza regimului probelor derivate în dreptul procesual-penal al Republicii Moldova subliniază complexitatea și importanța acestui subiect în asigurarea unui proces penal echitabil, demonstrând că doctrina „fructul pomului otrăvit” continuă să fie o instituție vie, supusă reinterpretărilor și adaptărilor continue. Excluderea probelor derivate devine necesară pentru a preveni validarea unor practici procedurale viciate și pentru a proteja drepturile fundamentale ale persoanei.

Aplicabilitatea acestei doctrine în sistemul de drept național a fost formalizată prin art. 94 alin. (5) din Codul de procedură penală, inspirat din jurisprudența americană și jurisprudența CtEDO, care este fundamentată pe ideea că nelegalitatea inițială „contaminează” și probele ulterioare, afectând astfel validitatea întregului proces. Astfel, dacă organele de urmărire penală au administrat o probă cu încălcarea principiilor legalității și loialității, iar din aceste mijloace de probă au rezultat fapte sau împrejurări ce au condus în mod direct la administrarea legelă a altor mijloace de probă, acestea din urmă urmează a fi excluse, iar judecătorul nu poate fundamenta hotărârea pe baza acestora.

O provocare importantă rămâne structurarea procesului penal astfel încât să permită evaluarea eficientă a legalității și admisibilității probelor contaminate, înainte ca probele viciate, precum și „fructele” acestora, să ajungă în fața judecătorului care examinează fondul cauzei. În acest sens, se impune reglementarea, prin *lege ferenda*, a momentului în care poate fi formulată cererea de excludere a probelor, inclusiv a celor derivate, a efectelor acestei cereri și a căii de atac împotriva deciziei respective.

Cu referire la examinarea aspectelor ce țin de excluderea probelor derivate de către instanța de judecată, subliniem că aceasta este obligată să furnizeze raționamente detaliate, raportate la circumstanțele fiecărui caz concret, pentru a-și motiva decizia de refuz a excluderii acestor probe, indicând excepția aplicabilă. Actualmente, lipsa unei proceduri distincte pentru evaluarea prealabilă a admisibilității probelor în procesul penal național constituie o deficiență care îngreunează considerabil analiza legalității și loialității probelor derivate. Ca urmare, o altă propunere de modificare a Codului de procedură penală vizează instituirea unei etape procedurale distincte, anterior începerii cercetării judecătorești, dedicată examinării legalității și admisibilității probelor. O asemenea reglementare va

permite o analiză mai riguroasă și eficientă a probelor derivate.

Pe termen lung, subiectul abordat deschide perspective semnificative pentru reforme în domeniul probatorului penal, inclusiv în vederea armonizării legislației naționale cu standardele europene și internaționale privind legalitatea și loialitatea administrării probelor. Studiul probelor derivate constituie astfel un teren propice pentru dezvoltarea unor soluții teoretice și practice ce vizează consolidarea statului de drept și a justiției penale echitabile în Republica Moldova.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110.
2. Dolea I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ, Ediția a 2-a)*. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1480 p.
3. Dolea I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal. Conceptul promovării elementului privat* Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2009. 416 p.
4. Dolea I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2016. 55 p.
5. Gheorghe T. *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*. București: Ed. Hamangiu, 2021. 489 p.
6. Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 264 din 28.07.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 170-173.
7. Mateuț Gh. *Procedură penală. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2019. 1200 p.
8. Negru A-I. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. București: Universul Juridic, 2022. 544 p.
9. Speța *El Haski c. Belgiei*, hotărârea din 25.09.2012. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-113445> (vizitat 20.03.2025).
10. Speța *Gäffen c. Germaniei*, hotărârea din 01.06.2010. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-99015> (vizitat 20.03.2025).
11. Speța *Jalloh c. Germaniei*, hotărârea din 11.07.2006. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-76307> (vizitat 12.03.2025).
12. Speța *Levința c. Republicii Moldova*, hotărârea din 16.12.2008, definitivă din 16.03.2009. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-90304> (vizitat 11.03.2025).
13. Speța *Söylemez c. Turciei*, hotărârea din 21.09.2006, definitivă din 21.12.2006. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-76934> (vizitat 21.03.2025).
14. Udrioiu M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, București: Ed. C.H.Beck, Ed. II, Vol. II, 2021. 1438 p.
15. Ferdico J.H., Fradella H.F., Totten C.D. *Criminal Procedure for the Criminal Justice Professional*, 10th ed., Wadsworth, Cengage Learning, 2009. 826 p.
16. Yeager D.B. A History of Fruit of the Poisonous Tree (1916-1942). In: *Howard Law Journal*, Vol. 67, 2024, p. 51-98.